

bogdan bogdanović

projekt spomen groblja, sr. mitrovića

me, u zagrebačkoj „Literaturi“: „Nikada dakle nismo sigurni da ne sanjamo, pa možda ja samo sanjam da pišem ovaj dnevnik, ili vi koji ga čitate samo sanjate da ga čitate, ili ja sanjam da vi sanjate da čitate, ili... Ko će se prvi probuditi, ili ko prvi sanjati da se probudio? Neka se javi prvi koji zaspi.“

Markove poeme, te luksuzne „svojine“ koje se opiru podjednako dogmatičnom kriterijumu, naknadnoj afirmaciji, pa čak i nadrealističkom parastosu danas, — nemaju prizvuk melanholije ni bezrazložnog prosvetnog ka-lendarara, iako, u svojoj osloba-djajućoj koncepciji nikada nisu izbegavale i jedno i drugo, a ta-kodje i sve složene, bujične i eksplozivne utiske jedne one-sveščujuće, stravične društvene situacije što će se revolucionar-nije pevati i očitovati kroz sko-rjevski medijalne i voluntaristič-ke stihove Oskara Daviča. Koš-mari koji su klali narode i koji su kidali kapilare našeg uniže-nog, uništavanog čoveka, radja-li su i radili patetičnu poetsku svest i dodali joj jednu notu emocionalno prostranog bunta i pokreta. Nažalost, ni autor „Us-pavanke“ kao ni mnogi drugi, nezavisno od literarnih uvere-nja i snopovitih akcija koje su ta uverenja izmirivale, činile kvalitetnim u pravcu zajedničke društvene borbe, — nije uspeo da i u ovim i ovovremenskim sti-hovima ostane na crti svojih mladičkih i najmladjih senzibi-liteta. Jednostavno, pesnik je već bio izišao iz svoje čarne, kreativne noći, iz atmosfere no-ći i samoće, iz serije psihičkih podviga, tim pre što se oboga-tio sredstvima i putevima saznanja. Spremnost za nove po-etske pustolovine nije više nala-zila tanane ekvivalente, ali je zato ostala ona visoka moralna preokupacija poezijom koja je umela da sačuva veličnu spo-ljašnjeg sveta i dragocenosti unutrašnjih snaga. Prizvuk burleske i oštre nadrealističke po-mame i revolta koji se pretlače u ton osvete i pune diverzije u „Turpitudi“, još će odjekivati po pesmama Marka Ristića pisanim posle 1930. godine, ali onaj sup-tilni lirski eksterijer koji uokviruje i preporadja inače banalne imenice: more, jagnje, žalo, oti-ći će u nepovrat, bolje reći sklo-niće se trijumfalno tiho iza „Us-pavanke“, „Seve“, „Premaleća“ i desetak pesama opevanih u jednom progresivnom lirizmu, u jednom nemiru i nemaru, čeka-jući takodje tiho svoju obnovu, svoju šansu na način prustovske „Madlene“, ili prustovske „ner-cije“.

Malo je reći da su Markove pesme intimna sinkopa indu-strijske epohe, „komad svile na olupinama ladje“, razumna izo-lacija u nerazumnom diskordu što se raspada na mala čuda i elemente stražilovske humoristi-ke, kao što je nepotrebno, u golfskoj struji evolucije kap po kap hvatati ono što bi sebično i kli-šetirano za sve poodmakle avan-gardiste trebalo da bude delo utvrđeno kao artistski krajpu-taš. Isturen, avangardan, akti-van u razgradjivanju i razradji-vanju elemenata građanske po-ezije, intenzivno hitajući za do-kaznim vrednostima višeg i real-nijeg moralnog smisla njenog, bez mere raščlanjen u kiptećim sen-zacijama dana i godina, na ša-hovskoj ploči autentičnih poet-skih poteza, pa makar se uvek ne video rezultatski kantar tih kretanja, gibanja, poteza i ža-rišta, ovaj će pesnik i bez daha, klasično shvaćenog ili ameri-kanski senzacionalnog, doći do cnog lazinskog ideala i nadrea-lističkog zanosa, što se ukazuje ne samo kao eksperimentalna nego i kao elementarna služba rečima javnim i snovnim. Mla-dalačka inteligencija žudela je iskustvo i svoje poetske funkci-je, koje su istovremeno bile i funkcije najšire shvaćenog ne-mira što opet nije značilo de-mobilizaciju ni u jednom ni u drugom pravcu. Iracionalno ne-žan u lirici, uspavan i budan, naučan i poetičan, pesnik će razviti i jednu racionalnu ag-resiju kao otkrovenje i apel u samom toku razgradjivanja i ne-gacije.

I u sopstvenom labirintu, u sopstvenom romansiraju voka-cija, što su se velikom lakoćom presipale tekstovima i knjigama, u dobrovoljnom totalitarnom ro-mantizmu prvorazrednog sanjar-skog dokumenta, „Bez mere“, gde sve reči znače pre svega svo-ju antiljupkost i antiočiglednost, i hipnotičko naslućivanje u ok-viru predmeta, ovaj dirigent bez palice i hora, pružio je podršku baš onom prevashodnom ele-mentu mladosti što se i elegič-no i pastoralno manifestuje kao sama priroda, kao sama proleć-na senzacija. Eluard (Elijar), čije intenzivne nežnosti nalažu da ga stalno imamo na umu dok čitamo, dok srićemo poeme i ko-laže Marka Ristića, rekao je, u-bedljivije nego ijedan racionalni proizvodjač pesama: *Pesnici ni-su samo oni koji su inspirisani, već i oni koji inspirišu druge.* Takvo dejstvo, nimalo usiljeno i glomazno, gotovo nevidljivo, imaju i one pregršti Markovih pesama iz 1928. godine, i dalje iz 1932, 1934. godine kada se prozračnoj lirici pridružuje uvod

sposoban da komponuje i čuva naraslo osećanje i čudesno opi-ranje „ prosečnom mentalitetu“.

Marko Ristić nije izabrao po-eziju kao što je Paul Valéry izabrao mornarsko groblje: da bi se slomio i da bi razmišlja-njem uvećao svoju samoću, svo-je egzaktno kraljevstvo samoće! Bilo mu je potrebno da gradi jedno plavetnilo, da štiti jednu ljubav, da žudi jednu otadžbinu čovečanstva, da doziva severne zore, da proklamuje prolećni delirijum. Zato su i njegove sla-be poetske niti, njegovi „besmi-sleni razgovori sa dimom“, ostali svedočanstvima programske i patetične lirike iako nisu stigli da se krunišu zlatima vrhovnih stražilovskih poema.

Najzad, ako rezultati nisu o-stali na stolu pesnika, zar ćemo ih potcenjivati samo zato što su, duhovno telefonirani, i bežično poklonjeni, doprili do nas u istom času kada i toliki oblici mo-dernog života što posle čorsoka-ka reči vitalno odvođe u ulicu zvuka, a posle unutrašnjeg hao-sa, pozivaju napolje, u kontinui-tet, proleća i leta:

Još danas govori kao more, o
[moje sanjivo jagnje

Govori kao govori, govori, kao
[danas, o moje danas

Bela te mesečina prati na tome
[žalu smireno

Kao jagnje žal, kao jagnje
[mesečina, kao jagnje spavaš
Spavaj

Za duh ove poezije karakteris-tična je intelektualna askeza i isključivo pravo na san koji raspoređuje reči i koji se reči-ma služi kao violinist gđudalom. Blistavo, a ipak sa puno oscila-cija u rezultatima i vrednosti-ma. A što se tiče odnosa i po-voljnih susreta mladičkog ži-vota koji je ovu poeziju tako u-tančano proizveo i onoga što bi pesnika danas beležilo melanholijom ili zahvalnošću, najbolje je da pozajmimo reči L. Arago-na: „Došao sam u ono doba ka-da se čeka proleće sumnjajući uvek sve više da će se ponovo videti. Ukoliko se zalazi u život, proticanje vremena menja pri-rodu, sve se zbiva kao da on beži brže i teško je čoveku da ponovo nadje onaj nanos dana koji predstavlja mladost, onu čudesnu usporenost života.“

Miloslav MIRKOVIĆ

VENO TAUFER

ID = 61920719

taoci

Danima traže tamničari
traže Kristofori Kolumbi
prolaze pored nas nepoverljivi
a mi smo skrili Eldorado
u svoje osmehe
Danima traže tamničari

Danima idemo
noćima idemo
duž hiljaduputa i hiljaduputa hiljadu
zidova
u svakom druga zemlja
u svakom druga reka
u svakom drugo more
pod slamačjom potok i pašnjak
i hitra krda jelena
na hiljadama tavanica rođenja
i sahrane oblaka i svilena ljubav
planete

u ponoć dodje na rešetke
zaljubljena žena
levu dojku od peska kroz desnu rešetku
desnu dojku od vetra kroz levu rešetku
kroz donju rešetku trbuh od bele vatre
bezbroj osmeha izmišljamo
potapamo duge karavane reči
bokove nam pritisakuju
znojava bedra leta

Jutro prebrojava naše ujede
na gvozdenim rešetkama
Zatim odlazimo
prema kocima
Na njih sunce mirnim prstima
piše brojeve

A mi smo skrili
hiljaduputa i hiljaduputa hiljadu
Eldorada
u svoje osmehe
prostreljene oči gledaju u sebe
i zasipa ih
zemlja

ID = 61922055

u stravi

Bila je duga noć
tro sam blještave ljuske mraka
Sviće
granje magle mi raste sa čela
i oči se otvaraju velike kao hladni talasi
za zubima se lepi opori ukus sna

Jedrim prema sparni horizonta
i sve više osećam kuda
sve više znam kuda
— grizao sam blještava zrnca sna —
hladno jutro je

ta obala
ta senka visoka na obali
ta visoka prelomljena senka

Objedrio sam lomne stene
tu mora da je pristanište
sa belim kamenjem
sa visokom travom
sa zelenim ribicama na dnu

Zar sam već bio tu
— ta senka ta opora zrnca —
nije li već visio neko
sav crn u vrhu te vlažne raktje

Kud dolazim posle jutra
kome sam pevao suncanu himnu
Vraćam se iz jutra u jutro
Doći će opet noć
i njena hladna gvozderna dvojnica usamljenosti

Toj steni toj senci
prelomljenoj u crnoj raktli
preko sivog jutarnjeg neba
moraću da dam samo još ime

Moram reći reč
reč koju sam doneo sa sobom
teški tovar
zatajen a ipak prisutan
čitavim putem čitavu noć
u svim zrcima gorčine
prisutan u telu žene kraj mene
Imenovati moram
taj kraj početka
izreći reč
u stravi

i izvršiti obred
sahraniti nagon
noći

zatim ću moći da kažem
stravi si
dao ime

Sa slovenačkog prevell
Gojko JANJUŠEVIĆ i Dejan POZNANOVIĆ